

RAAP-RAPPORT 3415

Plangebied Molenbosch te Oldeberkoop

Gemeente Ooststellingwerf

Een cultuurhistorisch bureauonderzoek

Archeologie | Cultuurhistorie | Erfgoed

Colofon

Titel: Plangebied Molenbosch te Oldeberkoop, gemeente Ooststellingwerf; een cultuurhistorisch bureauonderzoek

Versie: 02-07-2018

Auteur: S. van der Veen MA

Projectcode: OOMOL

Bestandsnaam: RAAPrap_3415_OOMOL_20180702

Autorisatie: ir. L.J.Keunen

ISSN: 0925-6229

RAAP

Leeuwendeldseweg 5b

1382 LV Weesp

Postbus 5069

1380 GB Weesp

Telefoon: 0294-491 500

E-mail: raap@raap.nl

Website: www.raap.nl

© RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V., 2018

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V. aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Samenvatting

In opdracht van TSWE heeft RAAP in juni 2018 een cultuurhistorisch onderzoek in de vorm van een bureauonderzoek uitgevoerd voor het plangebied Molenbosch te Oldeberkoop in de gemeente Ooststellingwerf (figuur 1). Om de gewenste ingreep in een bredere cultuurlandschappelijke setting te kunnen plaatsen is een ruimer onderzoeksgebied gekozen op basis van landschappelijke kenmerken.

Zonnepark Molenbosch BV is voornemens om op de gronden binnen het plangebied een zonnepark te realiseren. Omdat energiewinning binnen de huidige agrarische bestemming niet is toegestaan, kan de gewenste situatie niet plaatsvinden op basis van de huidige planologische regeling. Rho Adviseurs heeft in september 2017 een ruimtelijke onderbouwing voor zonnepanelenveld Molenbosch opgesteld. Deze ruimtelijke onderbouwing heeft als bijlage van het ontwerp-omgevingsvergunning ter inzage gelegen in de periode april-mei 2018. Op het ontwerp-omgevingsvergunning zijn zienswijzen ingediend, waarvan een deel betrekking had op de cultuurhistorische waarden. Om te kunnen voorzien in een antwoord op de zienswijzen is dit cultuurhistorisch onderzoek uitgevoerd.

Op grond van de onderzoeksresultaten en onder verwijzing naar de doelstellingen, kunnen de volgende uitspraken worden gedaan:

De gewenste situatie heeft op de meeste cultuurhistorische waarden geen negatieve invloed. De elementen die samenhangen met zowel de hoofdstructuur van het landschap alsook de verdere invulling van deze hoofdstructuur blijven behouden of worden versterkt. Het plan scoort negatief op de gaafheid van de openheid/geslotenheid en historisch landgebruik. Echter deze gaafheid is minder hoog door de aanwezigheid van de bungalowparken, waardoor de aantasting minder groot zal zijn dan bij een geheel gaaf landschap. Ook wordt de negatieve impact van het plan op de gaafheid van de openheid/geslotenheid beperkt door de landschappelijke inpassing én is de gewenste situatie van tijdelijke aard (circa 25 jaar). De landschappelijke inpassing (versterking bestaande houtwallen) die ook na het verlopen van de vergunning zal blijven bestaan heeft een positieve invloed op de cultuurhistorische waarden.

De status van rijksbeschermd dorpsgezicht heeft geen invloed op het geplande zonnepanelenveld.

Waar de gewenste situatie negatieve invloed heeft op de cultuurhistorische waarden, is geadviseerd hoe en in welke mate dit kan worden ondervangen.

Inhoud

Samenvatting	3
Inhoud.....	4
1 Inleiding	5
1.1 Kader	5
1.2 Doel- en vraagstelling	6
2 Bureauonderzoek	7
2.1 Methode	7
2.2 Inventarisatie	7
2.3 Waardering.....	16
2.4 Impact gewenste situatie op cultuurhistorische waarden	18
3 Conclusies en advies	19
3.1 Conclusie	19
3.2 Advies	19
3.3 Tot slot.....	19
Literatuur	20
Overzicht van figuren	21

1 Inleiding

1.1 Kader

Aanleiding

In opdracht van TSWE heeft RAAP in juni 2018 een cultuurhistorisch onderzoek in de vorm van een bureauonderzoek uitgevoerd voor het plangebied Molenbosch te Oldeberkoop in de gemeente Ooststellingwerf (figuur 1). Om de gewenste ingreep in een bredere cultuurlandschappelijke setting te kunnen plaatsen is een ruimer onderzoeksgebied gekozen op basis van landschappelijke kenmerken.

Zonnepark Molenbosch BV is voornemens om op de gronden binnen het plangebied een zonnepark te realiseren. Het betreft een park van waar op een panelenveld van ca. 2,4 ha elektriciteit wordt opgewekt door middel van PV-panelen. Het totale oppervlak van het plangebied is ca. 3,5 ha. De opstelling heeft een maximale hoogte van 2 m. Rondom de opstelling zal een hek geplaatst worden. Door versterling van de bestaande houtwallen wordt de opstelling voor een groot deel aan het oog onttrokken. Omdat energiewinning binnen de huidige agrarische bestemming niet is toegestaan, kan de gewenste situatie niet plaatsvinden op basis van de huidige planologische regeling.

Op basis van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo) is een aanvraag ingediend voor het verlenen van een omgevingsvergunning voor 30 jaar, waarbij wordt afgeweken van het bestemmingsplan. Voorwaarde hierbij is dat de activiteit niet in strijd is met een goede ruimtelijke ordening. Rho Adviseurs heeft in september 2017 een ruimtelijke onderbouwing voor zonnepanelen veld Molenbosch opgesteld om in deze voorwaarde te voorzien.

Deze ruimtelijke onderbouwing heeft als bijlage van het ontwerp-omgevingsvergunning ter inzage gelegen in de periode april-mei 2018. Op het ontwerp-omgevingsvergunning zijn zienswijzen ingediend, waarvan een deel betrekking had op de cultuurhistorische waarden. Deze zienswijzen gingen in op de cultuurhistorische waarde van de doorlopende laanstructuren als onderdeel van de parkstructuur, de aantasting van de landschapswaarde en de beleving ervan, en de cultuurhistorische waarden van het beschermd dorpsgezicht. Om te kunnen voorzien in een antwoord op de zienswijzen is dit cultuurhistorisch onderzoek uitgevoerd.

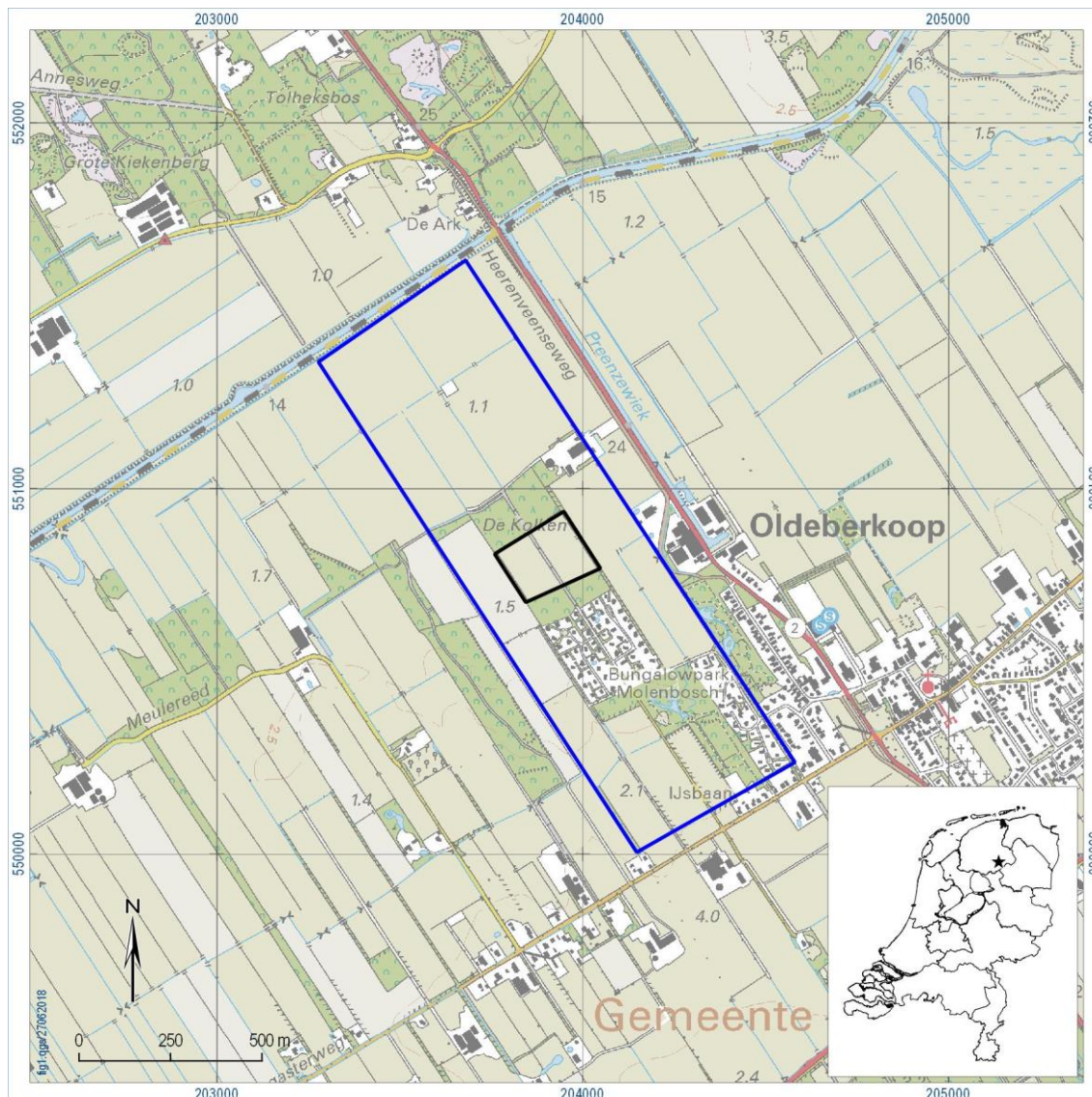
Beleidskader

Het uitgangspunt voor dit onderzoek wordt gevormd door het wettelijk en beleidsmatig kader voor de ruimtelijke ordening en monumentenzorg. De gemeente is de bevoegde overheid die een besluit zal nemen over hoe om te gaan met de eventueel aanwezige cultuurhistorische waarden.

Volgens het 'Bestemmingsplan Buitengebied 2016', vastgesteld op 22 maart 2016, hebben de gronden waarop de ingreep plaatsvindt de bestemming 'Agrarisch' en de dubbelbestemmingen 'Waarde-Cultuurhistorie 1' en 'Waarde-Archeologie 5'. De gronden hebben een agrarische hoofdfunctie en zijn mede bestemd voor het behoud, herstel en versterking van landschappelijke en cultuurhistorische waarden. Door het aanvragen van een omgevingsvergunning kan worden afgeweken van de bestemming voor een aantal specifieke gebruiksdoelen, mits er onder andere geen afbreuk wordt gedaan aan de landschappelijke, natuurlijke en cultuurhistorische waarden.

De bestemming op de betreffende gronden is gebaseerd op de huidige situatie. Deze biedt geen ruimte voor de gewenste invulling van het plangebied. Binnen de bestemming zijn geen zonneparken toegestaan.

De vraag of de ingreep strijdig is met de dubbelbestemming Waarde-Cultuurhistorie 1 is reeds in de ruimtelijke onderbouwing Zonnepark Molenbosch dat Rho adviseurs op 29 september 2017 beantwoord. Daarnaast is, om af te wijken van het bestemmingsplan, een cultuurhistorische onderbouwing met betrekking tot de aanwezige cultuurhistorische waarden verplicht conform het vigerend beleid. Onderhavig onderzoek heeft hierop betrekking.

Figuur 1. Aanduiding plangebied (zwart) en onderzoekgebied (blauw). Inzet: ligging in Nederland (ster).

1.2 Doel- en vraagstelling

De doelstelling van het bureauonderzoek is het vaststellen welke invloed de gewenste situatie heeft op de aanwezige cultuurhistorische waarden in het plangebied. Hiertoe is een aantal onderzoeksvragen geformuleerd:

- Welke cultuurhistorische waarden zijn aanwezig?
- Hoe is de waardering van deze cultuurhistorische waarden?
- Welke invloed heeft de gewenste situatie op deze waarden?

2 Bureauonderzoek

2.1 Methode

Om antwoord te kunnen geven op de onderzoeksvragen wordt informatie verzameld uit literatuur, historische bronnen en kaartmateriaal en foto's die de huidige situatie weergeven. De cultuurhistorisch relevante elementen worden geïventariseerd, toegelicht en op kaart afgebeeld. Vervolgens worden de deze elementen in hun onderlinge samenhang gewaardeerd aan de hand van de volgende criteria:

- Cultuurhistorische waarden;
- Ensemblewaarde;
- Gaafheid;
- Herkenbaarheid;
- Ouderdom ;
- Zeldzaamheid;

2.2 Inventarisatie

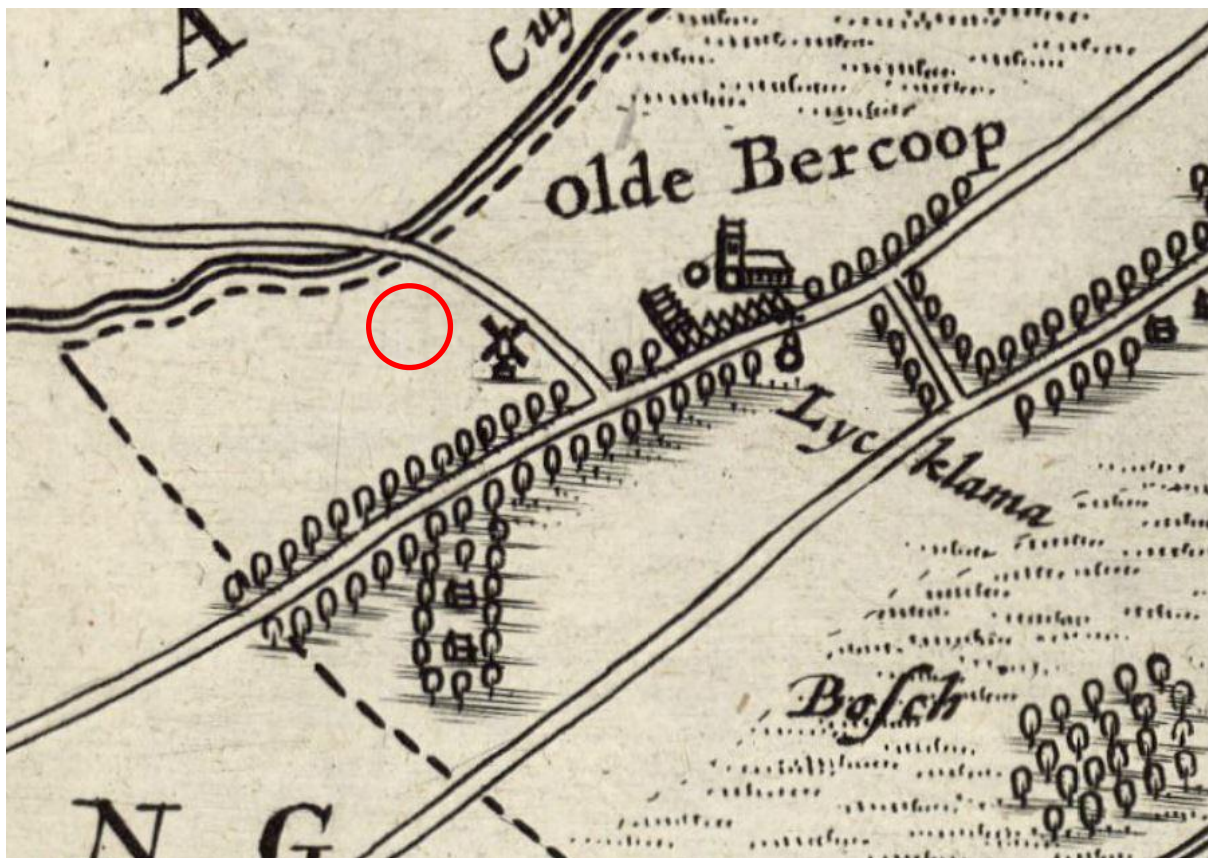
2.2.1 *Landschappelijke ontwikkeling*

Het plangebied ligt op de noordflank van een langgerekte lage rug in het keileemplateau van Noord-Nederland. Deze rug loopt van oost naar west en is ontstaan als gevolg van de beweging van landijs in het Saalien. Tegelijkertijd werd ook het dal van de Tjonger gevormd, dat net ten noorden van het plangebied ligt. In het Weichselien (laatste ijstijd) werden grote delen van het landschap afgedekt met dekzand, die plaatselijk dekzandruggen en koppen vormden. Door een klimaatsverandering in het Holoceen die onder andere leidde tot een opwarming en daardoor een stijging van de zeespiegel, vernatte het landschap en kwam in de beekdalen veengroei tot ontwikkeling. Vanuit de dalen breidde het veen zich geleidelijk uit over de ruggen in het keileemplateau. Binnen het plangebied komen dekzandwelingen voor die deel uitmaken van een groter complex van dekzandrelief ten westen van het plangebied, en een depressie die in noordwestelijke richting aansluit op het dal van de Tjonger. De zuidgrens van dit met veen opgevulde dal ligt circa 100 meter ten noorden van het plangebied.

2.2.2 *Historische ontwikkeling*

De ontginning van het gebied heeft vermoedelijk plaatsgevonden vanaf de Tjonger en de Linde. Haaks op deze riviertjes werden sloten gegraven waarlangs het overtollige water kon worden afgevoerd. De verkaveling is enigszins regelmatig wat doet vermoeden dat de uitvoering van de ontginning onder regie van een centraal gezag is uitgevoerd. De periode van ontginning moeten we plaatsen in de 10^e eeuw). De eerste nederzettingen binnen de ontginning zullen zich hebben geconcentreerd aan de ontginningsbasis, nabij de riviertjes. Als gevolg van de ontginning vond oxidatie en inklinking van veen plaats waardoor de gronden nabij de rivieren minder geschikt werden voor bewoning. Uiterlijk begin 12^e eeuw zal de bewoning zich hebben verplaatst naar de huidige kern. De Bonifatiuskerk aldaar is waarschijnlijk in 1125 voltooid. De kaart van Schotanus uit 1664 laat zien dat de bewoning zich geheel heeft geconcentreerd in de kern en tussen de doorgaande wegen (huidige Wolvegasterweg en Stellingenweg) op de hoger gelegen rug. Op de plaats van het huidige Molenbosch is een molen

afgebeeld, waarvan de vroegste vermelding uit 1399 dateert. De molen zou in 1830 zijn afgebrand.¹ Bewoning lijkt op de molen na niet voor te komen in en direct rondom het plangebied. Zeer schematisch is opgaand groen weergegeven dat zich rond en ten zuiden van de Wolvegasterweg concentreert.

Figuur 2. Globale ligging van het plangebied (rood omlijnd) op een uitsnede van de kaart van Ooststellingwerf in de Schotanus Atlas, 1664. (bron: Tresoar)

De kaart van Ooststellingwerf die in 1718 door Schotanus á Sterringa werd gepubliceerd geeft een meer gedetailleerd beeld van het landschap. Er is een duidelijke gradiënt in landschap te zien, die nauw samenhangt met het reliëf van de ondergrond. Over de hoge delen van de rug lopen van oost naar west twee doorgaande wegen (huidige Wolvegasterweg en Stellingenweg). Hiertussen bevindt zich een verspringend lint van boerderijen. Tussen en direct langs de doorgaande wegen bevonden zich de cultuurgronden. De hoofdwegen op de hogere delen van het landschap waren beplant met opgaand groen. Haaks op de rug liep een route van zuidoost naar noordwest, die bij de Bekhofschan de Linde overstak en via de Bruglaan de Tjonger passeerde. Op het kruispunt van deze doorgaande wegen lag de kern van Oldeberkoop. Op de noordflank van de rug lagen de 'Laage Weyd Landen', wat kan worden vertaald als laaggelegen weidegronden. Waarschijnlijk kwam er als gevolg van de beweiding weinig opgaand groen voor, wat mede gunstig was voor de windvang van de molen van Oldeberkoop. Ten noorden van de weidegronden, in het dal van de Tjonger, bevonden zich de 'Hooy Landen'.

¹

Molendatabase.org, databasenummer 7893

Figuur 3. Globale ligging van het plangebied (rood omlijnd) op een uitsnede van de kaart van Ooststellingwerf van Schotanus á Sterringa, 1718. (bron: Tresoar)

In de 18^e eeuw vonden er grote verschuivingen in grondbezit plaats die grote invloed zullen hebben op de transformaties in het landschap aan het eind van die eeuw. Door onder andere veepest raakten veel eigenerfde boeren hun bezittingen en grond kwijt aan grootgrondbezitters. Door vererving komen vrijwel alle gronden van Oldeberkoop eind 18^e eeuw in bezit Jan Albert Willinge.² In 1816 wordt hij grietman van Stellingwerf-Oosteinde, een functie die hij tot zijn overlijden in 1839 zou blijven bekleden. Hij wist van Oldeberkoop de hoofdplaats van de grietenij te maken. Door de aanleg van een reeks parkbossen wilde hij het dorp een passende allure geven. In korte tijd kwamen parkbossen Molenbosch I en II en het Koepelbos gereed. De bossen werden met enige onderlinge afstand aangelegd nabij de kern van Oldeberkoop. Het eerste Molenbosch lag op de kruising van de twee doorgaande wegen Wolvegasterweg en Heerenveenseweg. Het tweede Molenbosch werd op een perceel iets westelijk aangelegd, op enige afstand van het dorp. Het Koepelbos werd langs de nieuwe weg naar Noordwolde gesitueerd. Zeer waarschijnlijk is het de bedoeling geweest de parkbossen te voorzien van landhuizen.

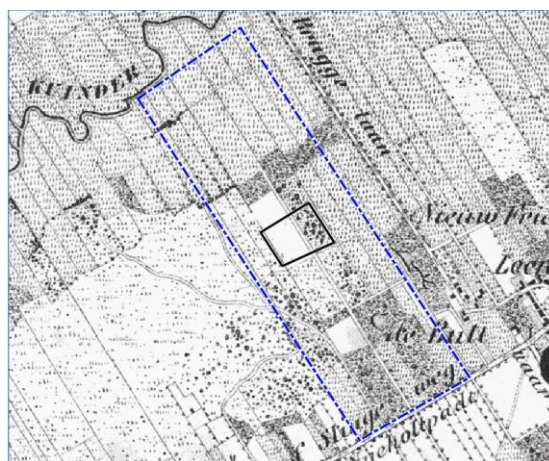
Hoewel ontwerptekeningen of andere bronnen ontbreken worden de tuinontwerpen toegeschreven aan Lucas Pieter Roodbaard.³ Uit het aanmerken van Oldeberkoop als hoofdplaats van de grietenij en de verspreide ligging van de parkbossen kan worden afgeleid dat Jan Albert Willinge Oldeberkoop heeft willen omvormen tot een landgoedzone. Een dergelijke grootschalige landschapsinrichting heeft in Oranjewoud en Beetserzwaag plaatsgevonden. Door zijn dood in 1839 en het ontbreken van een opvolger met dezelfde ambities is deze ontwikkeling niet voortgezet.

² Kloppenborg, 2016
³ Kloppenborg, 2016

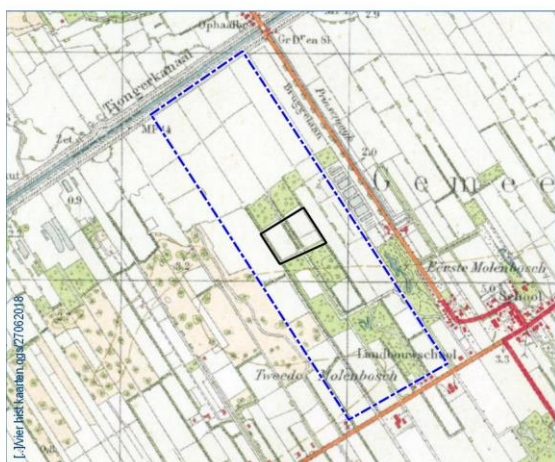
De inrichting van de parkbossen en hoe deze binnen het toen aanwezige landschap zijn ingepast laat zich goed lezen van het kadastraal minuutplan uit 1832 (figuur 4 a).⁴ De parkbossen werden aangelegd binnen de bestaande structuur van wegen, reden en verkaveling. Hierdoor hebben de bossen een langgerekte vorm. De parkbossen zelf zijn voorzien van kenmerken van de Engelse landschapsstijl, zoals hoogteverschillen op verschillende schaal, vijverpartijen, eilandjes, slingerpaden en holle paden. Buiten de parkbossen domineert de structuur van het agrarisch landschap, in dit geval de slagenverkaveling van de veenontginning. Onduidelijk is of de wegen en reden (rijpaden) al waren aangeplant met laanbeplanting (de kaart van Schotanus á Sterringa 1718 doet dit wel vermoeden) of dat deze als onderdeel van de parkaanleg zijn aangeplant.

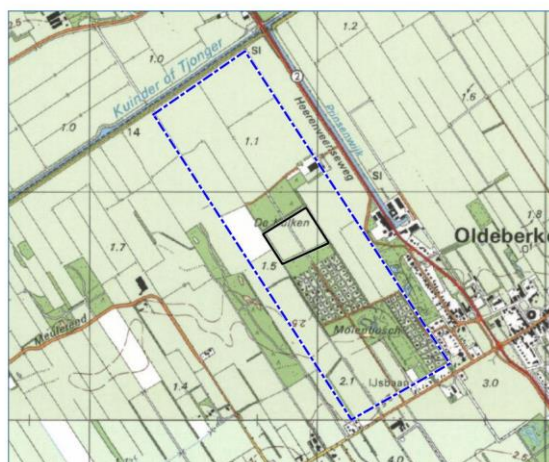
a. 1832

b. 1850

c. 1926

d. 1995

Figuur 4. Het plangebied en onderzoeksgebied op vier historische kaarten: a. gevectoriseerde kadastrale minuutplannen uit 1832; b. TMK 1850; Bonneblad 1926; Topografische kaart 1995.

Naast de aanleg van de parkbossen laat het kadastrale minuutplan van 1832 in hoofdlijnen dezelfde situatie zien zoals deze in 1718 aanwezig was. Het plangebied was in 1832 eeuw wel al verkaveld, maar het was nog een heideterrein. Mogelijk betrof het zeer schrale weidegronden die als heide zijn geclassificeerd. Dit heideterrein strekte zich uit in westelijke richting. Direct ten noorden en zuiden van het plangebied lagen de twee nu nog aanwezige bosjes. De laan die door het plangebied loopt was nog niet aanwezig. Voor de aanwezigheid van houtwallen in en direct grenzend aan het plangebied zijn geen aanwijzingen.

⁴ Het kadaster trad in 1832 in werking. De minuten zijn in de jaren daarvoor opgetekend. De afgebeelde situatie dateert vermoedelijk dus enkele jaren vóór 1832.

In de loop van de 19^e eeuw wordt het heideterrein stapsgewijs, van oost naar west, omgevormd tot weiland en akkerbouwgrond (figuur 4 b en c). Tussen 1832 en 1850 werd de reed door het plangebied aangelegd, welke doorliep tot de weidegronden aan de Tjonger. De oostelijke helft van het plangebied bestond uit grasland met enig opgaand groen. Het westelijk perceel werd voor akkerbouw gebruikt. De percelen waren aan de buitenzijde beplant met singels of houtwallen.

In de eerste decennia van de 20^e eeuw werd het heideterrein verder ontgonnen en transformeerde het open heidelandschap in een meer besloten landschap met houtwallen en singels. De kenmerken van dit jongere landschap sloten goed aan op het oudere landschap, waardoor een harde grens lastig te onderscheiden is. Het grondgebruik bestond uit een afwisseling van heide, akkerland, bos en (overwegend) grasland. Het pad dat het plangebied doorsneet moet eind 19^e eeuw of begin 20^e eeuw zijn voorzien van laanbeplanting (figuur 5).

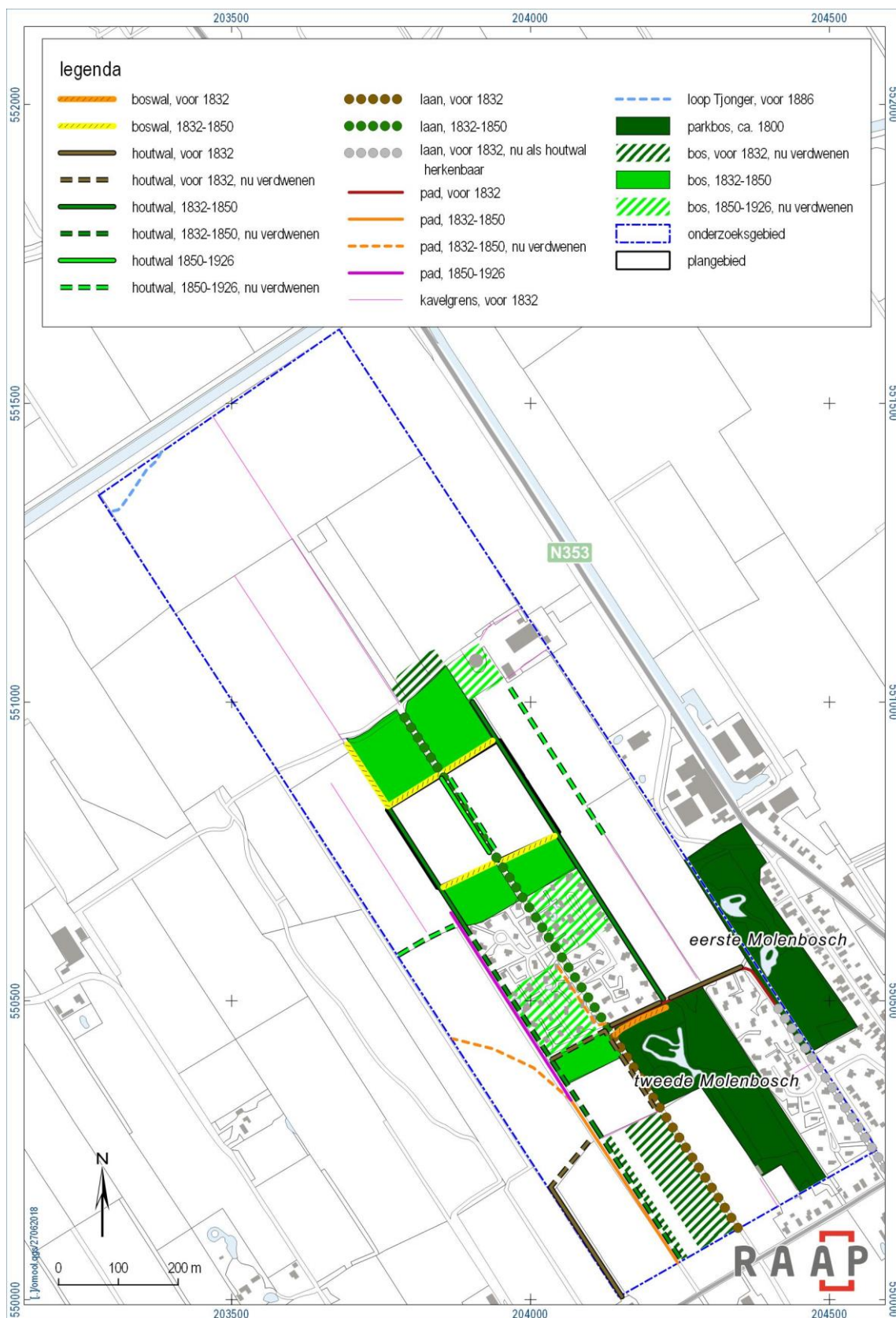
Figuur 5. De bomenlaan die door het plangebied loopt, gezien richting het noorden.

In de loop van de 20^e eeuw werden de laatste stukken heide omgezet in bos. De structuur van houtwallen en singels bleef redelijk goed behouden. Door schaalvergroting in de landbouw verdwenen enkele singels en houtwallen in de omgeving.

Vanaf de jaren '80 werden ten westen van het dorp de twee bungalowparken Molenbosch gebouwd (figuur 6). Deze worden ingepast binnen de bestaande structuur van houtwallen, singels en bossen (figuur 4 d).

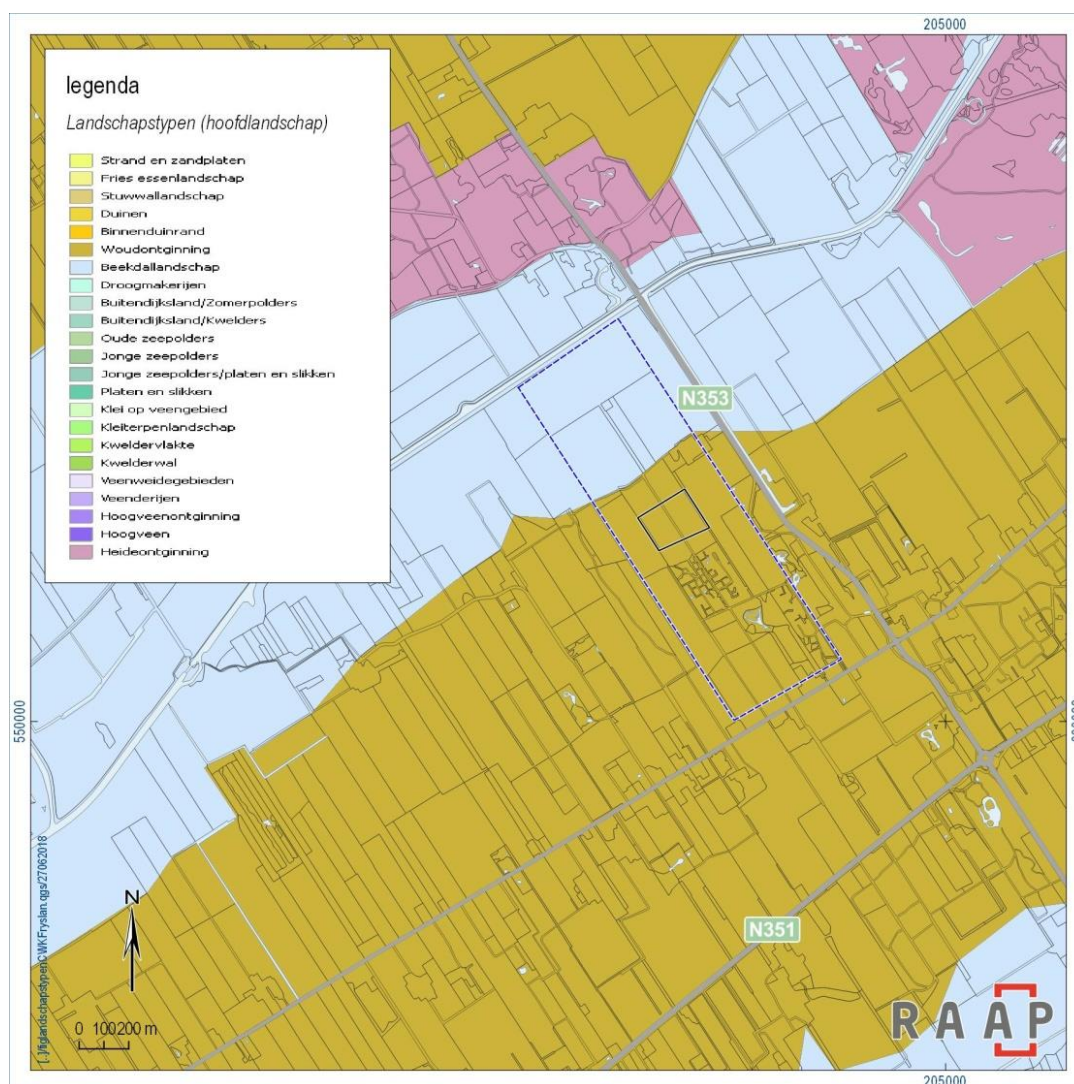

Figuur 6. Het bungalowpark Molenbosch ten zuiden van het plangebied, gezien richting het noorden. De huisjes zijn zichtbaar door de afwezigheid van blad aan de bomen tijdens de wintermaanden en doordat in het verleden de ondergroei is verwijderd.

Figuur 7. Cultuurhistorische landschapselementen binnen het onderzoeksgebied.

2.2.3 Kenmerken en kwaliteiten van het landschapstype

Figuur 8. Landschapstypen volgens de Cultuurhistorische Kaart Fryslân.

Het plangebied ligt cultuurlandschappelijk in een woudontginning. Binnen het onderzoeksgebied komt ook het beekdallandschap voor (figuur 8).⁵ Het landschapstype woudontginning wordt gekenmerkt door een opstreckende verkaveling haaks op de afstromende beken van het Drents plateau. Op de hogere delen komt een fijnmazige structuur van hout- en boomwallen, elzensingels en wegbeplanting voor. Samen met een kleine tot middelgrote perceelsmaat levert dit een kleinschalig landschap op. Richting de beekdalen is het landschap grootschaliger, door de afname, of geheel ontbreken, van opgaand groen en een grotere maat van de percelen. De belangrijkste structuren in het landschap worden gevormd door het lineaire wegenpatroon dat de lengterichting van de lage ruggen volgt. Haaks hierop liggen wegen en reden (vaak zandpaden) die de erven verbinden met de doorgaande wegen en de weide- en hooilanden nabij de beekdalen. Rondom Oldeberkoop doet zich de bijzondere situatie voor dat binnen de woudontginning op de hogere gronden landgoedachtige elementen en structuren zijn toegevoegd, bestaande uit parkbossen met daarbinnen kenmerken van de Engelse landschapstijl. Doordat bij de aanleg gebruik is gemaakt van bestaande structuren, zoals bomenlanen en houtwallen, (de structuren complementeren de parkbossen) heeft het aangrenzende landschap een

⁵ CultuurhistorischeKaart Fryslan

landgoedachtige uitstraling gekregen. De grens van tot hoever deze uitstraling reikt en welke (delen van) landschapselementen tot dit landschap behoren is arbitrair. Ook de jongere heideontginningen zijn met dezelfde kenmerken ingericht, waardoor ook de grens tussen oude en jongere ontginningen moeilijk herkenbaar is.

De kernkwaliteiten volgens de Cultuurhistorische Kaart Fryslan die van toepassing zijn op het onderzoeksgebied, aangevuld met de kernkwaliteiten zoals hierboven beschreven, zijn:

- Afwisseling van open, halfopen tot besloten landschap;
- Hoofdstructuur bepaald door brede beekdalen en wegen op de ruggen parallel aan de beekdalen;
- Verkavelingsrichting haaks op de hoofdwegen, veelal van beplanting voorzien.
- Parkbossen;
- Structurerende elementen zoals wegen en (zand)paden met laanbeplanting, houtwallen en –singels en bosjes

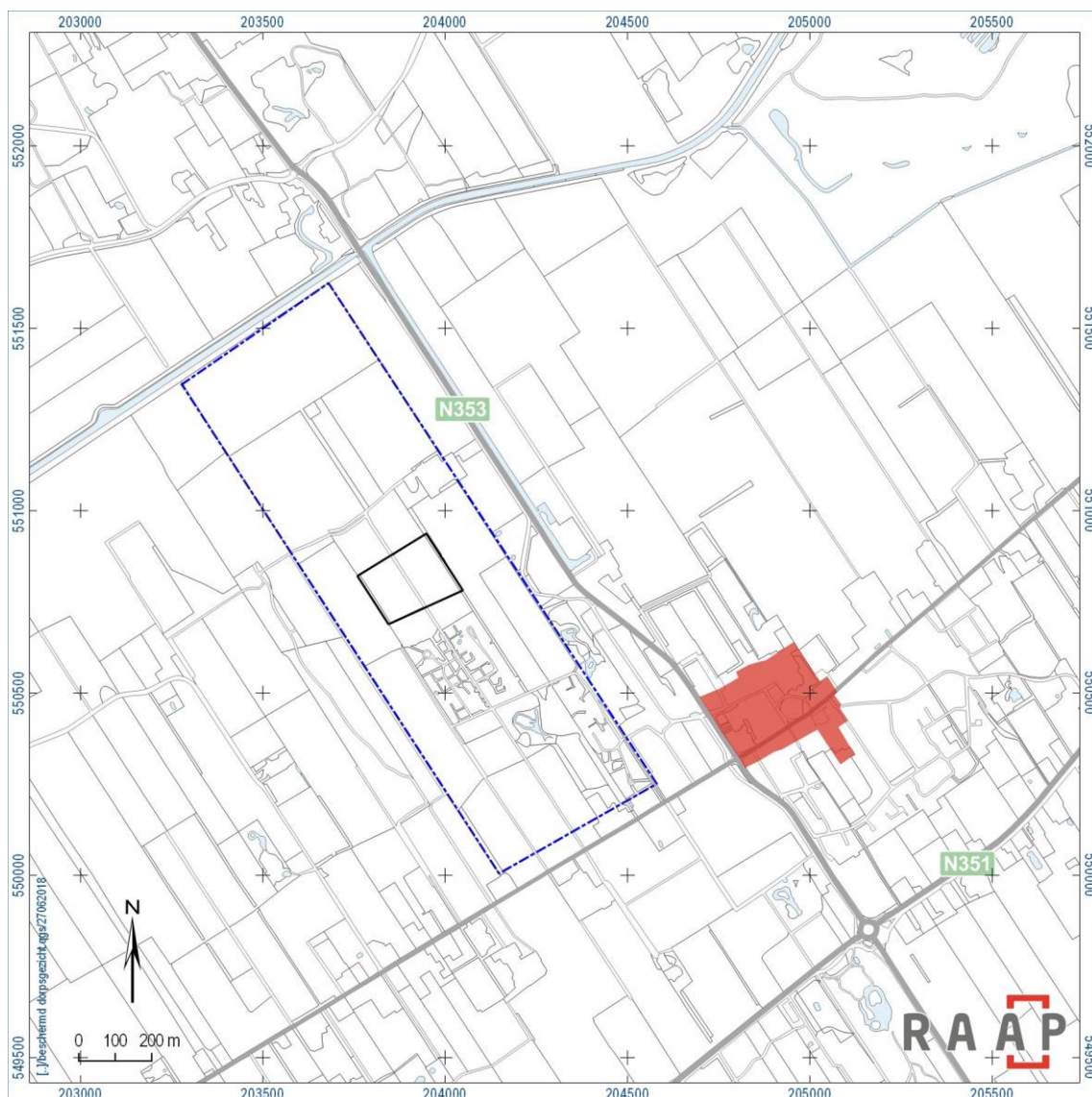
2.2.4 *Beschermde cultuurhistorische waarden*

Binnen het plangebied komen geen gemeentelijke monumenten, rijksmonumenten of van rijkswege beschermde dorpsgezichten voor. Een deel van het dorp Oldeberkoop is een rijksbeschermd dorpsgezicht (figuur 9). De afstand tot het plangebied en onderzoeksgebied is respectievelijk 225 m en 680 m. In de redengevende beschrijving wordt ingegaan de te beschermen waarden.⁶ Deze hebben betrekking op de wegenstructuur en bebouwing binnen de dorpskern. Ten aanzien van de laanstructuur wordt alleen de laanbeplanting in relatie tot de brinkruimte benoemd. Relaties met het buitengebied worden in de redengevende beschrijving alleen aan de oostzijde van het dorp gelegd.

De begrenzing van het beschermde dorpsgezicht loopt aan de westzijde langs de Heerenveenseweg: *'Aan de westzijde vormt de Heerenveenseweg een logische grens, vanwege de duidelijke ruimtelijke scheiding die de weg veroorzaakt tussen de bebouwing van de dorpskern en de aan de overzijde van de weg gelegen villabebouwing.'* Het doel van de aanwijzing is *'de karakteristieke met de historische ontwikkeling samenhangende structuur en ruimtelijke kwaliteit van het gebied te onderkennen als zwaarwegend belang bij de verdere ontwikkeling binnen het gebied.'*

Het plangebied ligt buiten de begrenzing van het rijksbeschermd dorpsgezicht. Het doel van de aanwijzing had betrekking op ontwikkelingen binnen het rijksbeschermd dorpsgezicht, en er is geen beschreven relatie tussen het landschap en het beschermde dorpsgezicht aan de westzijde van Oldeberkoop.

⁶ Rijksdienst voor de Monumentenzorg, 1987

Figuur 9. Ligging van het rijksbeschermd dorpsgezicht Oldeberkoop ten opzichte van het plangebied (zwart) en onderzoeksgebied (blauw).

2.3 Waardering

Aan de hand van de criteria cultuurhistorische waarde, ensemblewaarde, gaafheid, herkenbaarheid, ouderdom en zeldzaamheid is het cultuurhistorisch landschap van het onderzoeksgebied gewaardeerd. Omdat historisch waardevolle bebouwing ontbreekt is dit aspect buiten beschouwing gelaten bij de waardering.

Gaafheid en herkenbaarheid

Binnen het onderzoeksgebied is de verhouding tussen openheid en geslotenheid nog grotendeels intact en herkenbaar. Plaatselijk zijn in (met name) de eerste helft van de 20^e eeuw houtwallen en singels aangelegd, en (met name) in de tweede helft van de 20^e eeuw verwijderd. Negatief voor openheid/geslotenheid is de aanleg van de bungalowparken geweest.

De hoofdstructuur, bepaald door brede beekdalen en wegen op de ruggen parallel aan de beekdalen, is nog zeer gaaf. Hoewel de Tjonger in de jaren 1886-1888 is gekanaliseerd zijn de belangrijkste kenmerken van het historisch beekdallandschap, de verkaveling, het grondgebruik en de afwezigheid

van opgaand groen, behouden gebleven. Het grondgebruik op de hogere delen van het landschap is binnen het onderzoeksgebied redelijk intact, bestaande afwisselend akkerland, grasland en bossen. De aanleg van de bungalowparken heeft de gaafheid in het landgebruik aangetast. De contrasten tussen het open beekdal en het meer gesloten landschap op de ruggen is zeer goed herkenbaar. Ook de wegenstructuur op de ruggen is nog vrijwel geheel intact.

Ook de verkaveling is in het onderzoeksgebied voor grote delen intact.

De parkbossen, waarvan een binnen het onderzoeksgebied ligt, zijn in de loop van de 20^e eeuw in verval geraakt. De hoofdstructuur en –elementen van de parkbossen zijn nog intact en voor een groot deel hersteld en zijn dus relatief gaaf.

De structurerende elementen zoals wegen en (zand)paden met laanbeplanting, houtwallen en –singels en bosjes zijn redelijk gaaf behouden. Enkele houtwallen en –singels zijn in de 20^e eeuw verwijderd (met name in de tweede helft van de eeuw). Ook zijn enkele houtwallen en singels aan verval onderhevig geweest, onder andere rondom het bungalowpark Molenbosch.

Zeldzaamheid

Het onderzoeksgebied en landschapstype waarbinnen deze ligt heeft een eigen ontwikkeling gehad en is in dat opzicht even uniek als veel andere plaatsen. Een zeldzaam kenmerk is het voorkomen van parkbossen, waarbij gebruik is gemaakt van de bestaande landschappelijke structuren. Dit komt, zij het op grotere schaal, op enkele andere plaatsen voor in Friesland, te weten Oranjewoud en Beetsterzwaag.

Ouderdom

Het cultuurlandschap in het plangebied kent een hoge ouderdom. Het gebied is vermoedelijk al in de 10^e eeuw ontgonnen en dateert een groot deel van de verkaveling uit deze periode. Waarschijnlijk is het gebied dat in de 17e en 18e eeuw als weidegronden in gebruik was, rond 1800 opnieuw ontgonnen, waarbij een groot deel van de nu aanwezige landschapselementen is aangelegd.

Ensemblewaarde

Door de hoge mate van intactheid van het landschap, op zowel het niveau van de hoofdstructuur als op elementniveau én de aanwezigheid van de parkbossen, is er sprake van een hoge ensemblewaarde. Deze waarde wordt vertegenwoordigd door de elementen die samenhangen met de kernkwaliteiten van het landschap.

Cultuurhistorische waarde

Een bijzondere cultuurhistorische waarde is dat het onderzoeksgebied deel uitmaakt van een poging het landschap rond Oldeberkoop om te vormen tot een landgoederenlandschap. Deze ontwikkeling lijkt, mede door het ontbreken van landhuizen, niet voltooid te zijn. De belangrijkste kenmerken die met deze waarden samenhangen bevinden zich binnen de parkbossen en het direct daar aangrenzende cultuurlandschap. Binnen het onderzoeksgebied bevinden deze waarden zich rond het Molenbosch. Binnen het plangebied kan het zandpad met laanbeplanting tot onderdeel dit landschap kunnen worden gerekend. Hoewel de laanbeplanting mogelijk van na de parkaanleg dateert.

2.4 Impact gewenste situatie op cultuurhistorische waarden

De situatie heeft invloed op de cultuurhistorische waarden in het gebied.

Ten aanzien van de gaafheid en herkenbaarheid van de afwisseling tussen openheid en geslotenheid van het landschap heeft het plan een beperkte negatieve invloed. Ten eerste is deze beperkt doordat de gaafheid hier minder hoog is door eerdere ontwikkelingen. Ten tweede is deze beperkt doordat de gaafheid en herkenbaarheid alleen wordt aangetast ter plaatse van het plangebied en daarbuiten niet of nauwelijks invloed heeft door de landschappelijke inpassing (versterking houtwal). Als laatste is de invloed beperkt doordat de gewenste situatie tijdelijk is (circa 25 jaar).

De gaafheid van de hoofdstructuur van het historisch cultuurlandschap wordt met de gewenste situatie niet aangetast, evenals de historische verkaveling.

Met de gewenste situatie worden de structurerende de elementen zoals wegen en (zand)paden met laanbeplanting, houtwallen en –singels en bosjes niet aangetast. Door de landschappelijke inpassing (versterking houtwal) wordt deze gaafheid verbeterd en heeft dit dus een positieve uitwerking, ook na het verlopen van de betreffende vergunning.

De aanleg van het zonnepanelenveld heeft geen invloed op de zeldzaamheid en de bijzondere cultuurhistorische waarde van het landschap. De zeldzame kenmerken binnen het plangebied die samenhangen met de bijzondere cultuurhistorische waarde (het onderzoeksgebied maakt deel uit van een poging het landschap rond Oldeberkoop om te vormen tot een landgoederenlandschap) worden door het plan niet negatief beïnvloed.

De belangrijkste onderdelen van deze landschappelijke structuur, de houtwallen, singels en bomenlanen blijven in de gewenste situatie intact of worden versterkt. Het contrast tussen openheid en geslotenheid dat ook als onderdeel kan worden gezien van deze landschappelijke structuur is reeds aangetast door de aanleg van de bungalowparken, tussen de parkbossen en het plangebied. Daarnaast dateert de openheid/geslotenheid waarvan het plangebied deel uitmaakt deels uit de periode na de aanleg van de landgoederen.

De aanleg van het zonnepanelenveld heeft geen invloed op de landschapselementen met een hoge ouderdom.

De ensemblewaarde blijft gehandhaafd doordat het plan slechts zeer plaatselijk (alleen ter plaatse van het plangebied) en tijdelijk is (circa 25 jaar), hetgeen geen negatieve invloed heeft op de gaafheid van de hoofdstructuur van het landschap, de landschapselementen en de aanwezigheid van parkbossen.

De status van rijksbeschermd dorpsgezicht heeft geen invloed op het geplande zonnepanelenveld.

3 Conclusies en advies

3.1 Conclusie

Op grond van de onderzoeksresultaten en onder verwijzing naar de doelstellingen, kunnen de volgende uitspraken worden gedaan:

De gewenste situatie heeft op de meeste cultuurhistorische waarden geen negatieve invloed. De elementen die samenhangen met zowel de hoofdstructuur van het landschap alsook de verdere invulling van deze hoofdstructuur blijven behouden of worden versterkt. Het plan scoort negatief op de gaafheid van de openheid/geslotenheid en historisch landgebruik. Echter deze gaafheid is minder hoog door de aanwezigheid van de bungalowparken, waardoor de aantasting minder groot zal zijn dan bij een geheel gaaf landschap. Ook wordt de negatieve impact van het plan op de gaafheid van de openheid/geslotenheid beperkt door de landschappelijke inpassing én is de gewenste situatie van tijdelijke aard (circa 25 jaar). De landschappelijke inpassing (versterking houtwallen) die ook na het verlopen van de vergunning zal blijven bestaan heeft een positieve invloed op de cultuurhistorische waarden.

De status van rijksbeschermd dorpsgezicht heeft geen invloed op het geplande zonnepanelenveld.

3.2 Advies

Geadviseerd wordt om de plaatselijke negatieve impact op de openheid/geslotenheid van het landschap zoveel mogelijk te beperken. Dit kan door de versterking van de houtwal aan de oostzijde van het oostelijk perceel. Hierdoor blijft de huidige beleving van de openheid/geslotenheid vanaf het gebied buiten het plangebied behouden.

3.3 Tot slot

Dit rapport geeft adviezen. Het is aan de bevoegde overheid, de gemeente Ooststellingwerf, deze al dan niet over te nemen in de vorm van een (selectie)besluit.

Literatuur

Bruijn, S. de (red.), 2009. De wordingsgeschiedenis van Fryslân in thema's. Provincie Fryslân afdeling Ruimte-Erfgoed.

Kloppenborg, N., 2016. Parklandschap Olderberkoop. Parkbossen & kunstroute Oldeberkoop.

Rho adviseurs, 2017. Ruimtelijke onderbouwing zonnepanelenveld Molenbosch.

Rijksdienst voor de Monumentenzorg, 1987. Oldeberkoop, gemeente Ooststellingwerf. Beschermd stads- en dorpsgezichten. Rijksdienst voor de Monumentenzorg.

Overzicht van figuren

Figuren:

Figuur 1. Aanduiding plangebied (zwart) en onderzoeksgebied (blauw). Inzet: ligging in Nederland (ster).	6
Figuur 2. Globale ligging van het plangebied (rood omlijnd) op een uitsnede van de kaart van Ooststellingwerf in de Schotanus Atlas, 1664. (bron: Tresoar)	8
Figuur 3. Globale ligging van het plangebied (rood omlijnd) op een uitsnede van de kaart van Ooststellingwerf van Schotanus á Sterringa, 1718. (bron: Tresoar)	9
Figuur 4. Het plangebied en onderzoeksgebied op vier historische kaarten: a. gevectoriseerde kadastrale minuutplans uit 1832; b. TMK 1850; Bonneblad 1926; Topografische kaart 1995.	10
Figuur 5. De bomenlaan die door het plangebied loopt, gezien richting het noorden.	11
Figuur 6. Het bungalowpark Molenbosch ten zuiden van het plangebied, gezien richting het noorden. De huisjes zijn zichtbaar door de afwezigheid van blad aan de bomen tijdens de wintermaanden en doordat in het verleden de ondergroei is verwijderd.	12
Figuur 7. Cultuurhistorische landschapselementen binnen het onderzoeksgebied.	13
Figuur 8. Landschapstypen volgens de Cultuurhistorische Kaart Fryslân.	14
Figuur 9. Ligging van het rijksbeschermd dorpsgezicht Oldeberkoop ten opzichte van het plangebied (zwart) en onderzoeksgebied (blauw).	16